

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора **Лагодієнка Володимира Вікторовича**
на дисертаційну роботу Заходим Марини Володимирівни на тему
«Механізми інноваційного розвитку ринку продукції тваринництва в системі
забезпечення продовольчої безпеки», подану на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Інноваційний розвиток галузі тваринництва та дієвий механізм його реалізації є головним елементом, який дасть змогу забезпечити розвиток виробництва продукції тваринництва у напрямі повного задоволення попиту на внутрішньому і зовнішньому ринках та її переробки. Проте, внаслідок глобальних продовольчої та фінансової криз загострилася проблема аграрного виробництва, зокрема, продукції тваринництва, вирішення якої вимагає удосконалення аграрних відносин, зростання ефективності виробництва сільськогосподарської продукції та модернізації державної аграрної політики. Крім того, події останніх років пов'язані з пандемією коронавірусу та початком гарячої фази бойових дій внаслідок збройної агресії проти України посилили руйнівні процеси з розвитку ринку продукції тваринництва, що негативним чином впливає на забезпечення продовольчої безпеки країни та знижує вітчизняний експортний потенціал.

Для вирішення питань пов'язаних із запобіганням сучасним викликам і загрозам з метою забезпечення ефективного і стабільного розвитку економіки галузі тваринництва вирішальну роль може відігравати науково обґрунтована інвестиційна політика держави, де важливе місце належить механізмам інноваційного розвитку. Необхідність врахування особливостей формування інноваційно-інвестиційного механізму розвитку галузі тваринництва, який включає економічні, організаційно-правові та соціальні заходи держави щодо формування сприятливого середовища для інноваційного розвитку ринку продукції тваринництва в системі забезпечення продовольчої безпеки,

обумовлює та обґрунтовує актуальність теми дисертаційного дослідження Заходим Марини Володимирівни.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана в межах плану наукових досліджень Навчально-наукового інституту бізнесу і фінансів ЗВО «Подільський державний університет» за темами: «Формування стратегії та пріоритетів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0114U007032), де автором обґрунтовано етапи процесу моделювання тенденцій розвитку ринку продукції тваринництва і визначено перелік показників, які є індикаторами стану ринку аграрної продукції, а також системи екзогенних та ендогенних змінних, що впливають на результативні показники; «Механізм інноваційного розвитку ринку продукції тваринництва в контексті забезпечення продовольчої безпеки» (номер державної реєстрації 0121U114079), в межах якої автором обґрунтовано науково-методологічні засади інноваційного розвитку ринку продукції тваринництва, сформовано концептуальні положення системної взаємодії агентів ринку даної продукції із застосуванням діджитал-технологій та визначено пріоритети сталого розвитку ринку продукції тваринництва.

3. Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій

Після ознайомлення з дисертаційною роботою Заходим М.В. можна стверджувати про достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, які вона має. Зміст дисертаційної роботи охоплює всі ключові аспекти теми. Отримані результати підтверджуються широким використанням публікацій вітчизняних і зарубіжних авторів за темою дослідження, аналізом нормативно-правової бази та даних Державної служби статистики України.

Найбільш узагальнюючим результатом є те, що в процесі дослідження автором встановлено, що механізм інноваційного розвитку ринку тваринницької продукції не може функціонувати як замкнута система, він

представляє собою змінну динамічну відкриту систему, яка пристосовується до впливу різноманітних внутрішніх і зовнішніх факторів, які можуть гальмувати чи обмежувати його розвиток. З урахуванням цього та відповідно до результатів проведеного дослідження, під механізмом інноваційного розвитку ринку продукції тваринництва слід розглядати як складне комплексне системно-структурне утворення цілеспрямоване на регулювання економічних та організаційних дій, що зумовлює синтез державного регулювання виробництва тваринницької продукції, інноваційних технологій та саморегулювання, за допомогою сукупності методів, важелів та інструментів впливу, що передбачає встановлення інтеграційних, партнерських зв'язків між структурними підсистемами та підтримку усіх учасників ринку з метою сприяння сталого розвитку, який слугуватиме досягненню бажаних економічних, соціальних, екологічних ефектів, зростанню ринку продукції тваринництва (Розділ 1, стор. 20-26).

Позитивної оцінки заслуговує розроблена у дослідженні методика прогнозування, яку застосовано для побудови сценарних прогнозів тенденцій розвитку ринку продукції тваринництва, а також обґрунтування доцільності бюджетного дотування виробників молока. Відповідно до результатів прогнозування, незважаючи на очікувану позитивну динаміку цін реалізації тваринницької продукції та стійкий тренд до зростання забійної ваги 1 гол. ВРХ та удою молока на 1 корову, у наступні роки ймовірним є збереження негативних тенденцій скорочення поголів'я ВРХ та, як наслідок, зменшення обсягів виробництва яловичини, телятини та молока (Розділ 4, стор. 277-284).

Слід відмітити і те, що автор до одних із невід'ємних інструментів діджиталізації аграрного сектора економіки країни відніс геоінформаційні системи і технології. Серед переваг використання ГІС основними є вільний безоплатний цілодобовий доступ до даних; зручний для сприйняття формат; можливість проведення просторового аналізу; використання для управління природними ресурсами; підтримка прийняття рішень у процесі планування випасу; можливість моніторингу стану та розвитку рослинності у межах пасовищ; планування інфраструктури; визначення та неперервний моніторинг регіонів з потенційно підвищеним попитом на тваринницьку продукцію, з

метою планування інфраструктури ринків збуту; збереження довкілля. Запропонований у дослідженні концепт імплементації ГІС у процес забезпечення розвитку галузі тваринництва та ринків відповідної продукції враховує інформаційні потреби всіх груп потенційних користувачів, які включають виробників продукції тваринництва, інвесторів та кредиторів, суб'єктів прийняття рішень у контексті регулювання галузі тваринництва (на місцевому, регіональному, державному рівнях), споживачів, а також організації та установи з моніторингу екологічного стану територій (Розділ 5 стор. 335-341).

Уважне ознайомлення із змістом дисертації Заходим М.В. дозволяє зробити висновок, що сформульовані автором наукові положення, висновки і рекомендації є достовірними та обґрунтованими. Зміст дисертаційної роботи засвідчує наступне: визначеної мети дисертантом досягнуто, поставлені завдання виконано, а висновки дослідження є аргументованими.

4. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Найбільш вагомими результатами, що характеризуються новизною та розкривають глибину, складність, масштабність, повноту та суть дисертаційного дослідження, є такі положення, трактування та ідеї:

- автором вперше запропоновано концепт імплементації геоінформаційних систем і технологій у процес забезпечення розвитку галузі тваринництва та ринків відповідної продукції, що враховує інформаційні потреби всіх груп потенційних користувачів та має на меті забезпечення продовольчої безпеки країни шляхом інформаційного супроводження процесів моніторингу стану та трендів виробництва, збуту і споживання продукції тваринництва, а також побудови моделей підтримки прийняття управлінських рішень у розрізі учасників ланцюга створення доданої вартості продукції тваринництва й органів державної та місцевої влади (Розділ 5, стор. 340-343);

- удосконалено методичний підхід до обґрунтування та моделювання напрямів розвитку локальних ринків продукції тваринництва, що ґрунтується на двофакторному розподілі критеріїв розвитку територіальної громади

залежно від виду її пріоритетних запитів і потреб (зокрема, виділено базові потреби; потреби у забезпеченні безпеки й соціальної взаємодії; потреби у повазі та моральності), а також від типу бенефіціара сформованих ефектів (включають виробників продукції тваринництва і громаду у розрізі соціальної та екологічної складової) (Розділ 5, стор. 355-358);

– набули подальшого розвитку методичні рекомендації щодо встановлення сучасного стану, рівня та особливостей розвитку ринку продукції тваринництва з врахуванням критеріїв формування потенціалу продовольчої безпеки, зокрема фізичної та економічної доступності, достатності та якості продукції, що дозволяє виявляти вузькі місця в регулюванні даного ринку і дає основу для прогнозування пріоритетних напрямів його розвитку (Розділ 3, стор. 188-192).

Всі розглянуті пункти наукової новизни відповідним чином описані, доведені та обґрунтовані, що дозволяє розглядати їх як вагомий внесок в розвиток економіки та управління національним господарством.

5. Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях

За результатами виконаного дослідження автором опубліковано 46 наукових праць, у тому числі: 1 одноосібна і 3 колективних монографії; 5 статей у наукових фахових виданнях, які зареєстровані у міжнародних наукометричних базах Scopus і Web of Science; 12 – у наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних наукових виданнях; 23 – матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій, що належать особисто автору становить 45,06 ум. друк. арк.

6. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження.

Наукові положення дисертаційної роботи доведено до рівня практичних пропозицій та рекомендацій, що спрямовані на забезпечення інноваційного розвитку ринку продукції тваринництва в контексті продовольчої безпеки, та використані в практичній діяльності державних органів управління, суб'єктів господарювання та в навчальному процесі у закладах вищої освіти, що

підтверджується відповідними документами, а саме: Департамент агропромислового розвитку Тернопільської обласної адміністрації засвідчує, що результати науково-дослідної роботи були використані при розробці та обґрунтуванні Стратегії розвитку Тернопільської області на 2021-2027 роки в розділі відновлення галузі тваринництва, що дасть можливість виробляти в необхідній кількості та якості продукти тваринного походження та забезпечити продовольчу безпеку області (довідка № 1-380/1 від 09.05.2023 р.).

Управління розвитку агропромислового комплексу та земельних відносин Хмельницької обласної державної адміністрації використало наукові результати здобувача при розробці проекту Програми розвитку агропромислового комплексу Хмельницької області на 2023-2027 роки, а саме заходи щодо удосконалення інноваційно-інвестиційного механізму розвитку ринку продукції тваринництва, який дасть можливість отримання конкурентоспроможної тваринницької продукції та забезпечити продовольчу безпеку області (довідка № 05/121 від 16.05.2023 р.).

КСП «Балинське» підтверджує, що пропозиції автора, які спрямовані на збільшення поголів'я сільськогосподарських тварин, підвищення їх продуктивності, впровадження інтенсивних технологій утримання тварин і засобів механізації виробничих процесів, використані при бізнес-плануванні розвитку галузі тваринництва (довідка № 8 від 18.05.2023 р.).

Основні положення дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі Львівського національного університету природокористування при викладанні дисциплін «Економічна безпека», «Економіка аграрного ринку», «Економіка підприємства» та «Економічна діагностика» (довідка № 01-28-05-620 від 03.05.2023 р.).

Наукові та науково-практичні результати дослідження впроваджуються у навчальному процесі навчально-наукового інституту бізнесу і фінансів ЗВО «Подільський державний університет» під час проведення лекційних та семінарських занять з дисциплін «Економіка у тваринництві», «Економіка аграрного виробництва», «Регіональна та національна економіка» (довідка № 01-14/24 від 17.01.2024 р.).

7. Академічна доброчесність

Аналіз дисертаційної роботи Заходим Марини Володимирівни підтвердив відсутність будь-яких проявів академічного плагиату, фальсифікації або фабрикації. Дослідження не виявило жодних порушень академічної доброчесності, що підтверджено результатами перевірки за допомогою спеціальних програмних засобів.

8. Дискусійні положення та недоліки дисертаційного дослідження

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Заходим Марини Володимирівни як самостійну наукову працю, слід вказати на деякі дискусійні положення, які мають місце в дисертаційній роботі:

- в першому розділі незрозуміло чому саме автор визначив систематизацію ключових положень наукових праць та низку правових актів продовольчої безпеки як розуміння стану економіки, який гарантуватиме фізичну, економічну та соціальну доступність, безпечність та якість продуктів харчування, стабільність продовольчого забезпечення населення на раціональному рівні за нормальних умов, в разі надзвичайних ситуацій – на мінімальному та забезпечить продовольчий суверенітет (Розділ 1, пп. 1.3, стор. 54-56);

- в другому розділі автором зазначено, що складність дослідження механізму розвитку ринку продовольства вимагає застосування комплексного підходу до оцінки рівня його забезпечення, проте вказує лише один підхід який ґрунтується на основі економічних показників функціонування ринку і передбачає кількісну оцінку кожного з параметрів механізму за системою показників, теоретично забезпечує високий рівень обґрунтованості (Розділ 2, пп. 2.1, стор. 81);

- робота значно б виграла, якщо б автор в третьому розділі зробив розширений аналіз ринку м'яса свинини, а не лише м'яса птиці, так як баланс м'яса за основними видами продукції свідчить про те, що в Україні обсяги споживання 2021 року збільшилися на 35,5% і в більшій мірі за рахунок м'яса свиней (Розділ 3, пп.3.1, стор 155-158);

- в четвертому розділі не достатньо уваги приділено такому виду державної підтримки, як виплата спеціальної бюджетної дотації за утримання ВРХ (корів) усіх напрямів продуктивності у рамках Програми з підтримки фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції. Відповідно до логіки прийняття рішення щодо оптимального поголів'я ВРХ, державну підтримку слід розглядати як суму додаткових надходжень, яка або збільшує доходи сільськогосподарського виробника, або зменшує його витрати. За обох зазначених варіантів суму державної підтримки, яка виплачується у розрахунку на 1 голову ВРХ, слід розглядати як вартість, на яку збільшується прибуток виробника та мотивує його вирощувати сільськогосподарських тварин. (Розділ 4, пп.4.1, стор 253-255);

- незрозумілим залишається трактування автора, стосовно того, що, враховуючи відсутність прозорих і дієвих механізмів забезпечення виготовлення молока господарствами належної якості, прийнято гіпотезу про те, що ця категорія господарств утримуватиме молочне стадо, передусім заради самозабезпечення (Розділ 5, пп. 5.2, стор 324);

- у дисертації не вдалось уникнути дисертанту стилістичних огріхів, що порушують зміст наукового стилю дисертації.

9. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертація Заходим Марини Володимирівни «Механізми інноваційного розвитку ринку продукції тваринництва в системі забезпечення продовольчої безпеки» являє собою завершену наукову працю, спрямовану на вирішення важливого наукового завдання щодо розвитку теоретико-методичного забезпечення та розробки практичних рекомендацій інноваційного розвитку ринку продукції тваринництва в системі забезпечення продовольчої безпеки.

Тема дисертаційної роботи є актуальною і відповідає пріоритетним напрямкам наукових досліджень та науковим програмам. Наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються новизною, теоретичним і практичним значенням, а також достатньо обґрунтовані.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Заходим Марини Володимирівни на тему «Механізми інноваційного розвитку ринку продукції тваринництва в системі забезпечення продовольчої безпеки» є завершеним науковим дослідженням, актуальним за темою та розглянутими проблемами. Роботу позитивно відрізняє логічна структура, чіткість розв'язання проблеми дослідження, обґрунтованість методів і підходів щодо вирішення поставлених завдань. Одержані автором результати є науково обґрунтованими, мають наукову новизну і практичну цінність. Вони відіграватимуть позитивну роль у вирішенні проблем інноваційного розвитку ринку продукції тваринництва в системі забезпечення продовольчої безпеки.

Представлена робота за актуальністю, метою, змістом, обсягом отриманих результатів, науковою новизною та практичним значенням повністю відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук відповідно до вимог, зокрема п. 7, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197) та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». Реферат розкриває основні положення дисертаційної роботи і відповідає вимогам, які встановлені МОН України. Тема і зміст дисертації відповідають профілю наукової спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, а її автор Заходим Марини Володимирівни – заслуговує на присудження наукового ступеня доктор економічних наук.

Офіційний опонент:
доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри маркетингу,
підприємництва і торгівлі
Одеського національного
технологічного університету

ПІДПИС
ВЧЕННЯ
СЕКРЕТА

Володимир ЛАГОДІЄНКО